Arletta Nersesyan, Elżbieta Słoń

Niektóre problemy pojawiające się przy opracowywaniu książki napisanej w języku staro-cerkiewno-słowiańskim : doświadczenia własne

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1 (34), 181-186

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Nr 1 (34) 2012, s. 181-186
ISSN 1426-3777

ARLETTA NERSESYAN
ELŻBIETA SŁOŃ[1]

NIEKTÓRE PROBLEMY POJAWIAJĄCE SIĘ PRZY OPRACOWYWANIU KSIĄŻKI NAPISANEJ W JĘZYKU STARO-CERKIEWNO-SŁOWIAŃSKIM DOŚWIADCZENIA WŁASNE

Książki obcojęzyczne nierzadko sprawiają kłopot opracowującym je bibliotekarzom. Jeszcze trudniej poradzić sobie z pozycjami zapisanymi alfabetami niełacińskimi. Poniżej zostanie omówiony problem transliteracji książki w języku staro-cerkiewno-słowiańskim.

W pracy z książką pomagają bibliotekarzowi normy, jednak należy je traktować jako zalecenie, a nie przepis obowiązujący. Transliterowanie cyrylicy reguluje norma PN-ISO 9:2000 *Informacja i dokumentacja. Transliteracja znaków cyrylickich na znaki łacińskie. Języki słowiańskie i niesłowiańskie*. Z jej omówieniem można zapoznać się w Wikipedii[2]. Wbrew pozorom norma ta nie jest wystarczająca, gdyż pomija część znaków języka staro-cerkiewno--słowiańskiego. Pomocne też będą tabele z wczesną cyrylicą[3]. Można posiłkować się również *Skróconymi przepisami katalogowania alfabetycznego* Józefa Grycza i Władysławy Borkowskiej[4]. Na końcu tej książki znajdują się wzory transliterowania różnych języków. Wystarczy nanieść kilka aktualizacji i wykorzystywać te wzory przy katalogowaniu książek cyrylickich. Nadal jednak nie będą to instrukcje wystarczające. Istnieje bowiem w cyrylicy duże bogactwo

---

[1] Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach.
[2] *ISO 9*, http://pl.wikipedia.org/wiki/ISO_9, 06.02.2012.
[3] *Wczesna cyrylica*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Wczesna_cyrylica, 28.01.2012.
[4] Wydanie szóste poprawione tej książki ukazało się w roku 1975.

znaków diakrytycznych[5], spośród których na szczególną uwagę zasługuje tytło.

Tytło[6], jako znak w formie falistej lub zygzakowatej linii: ҃ wykorzystywano w cyrylicy do skracania słów, a zwłaszcza do skracania imion świętych oraz tytułów (np. car). Zapisać można w ten sposób np. imię Boga (Господь).

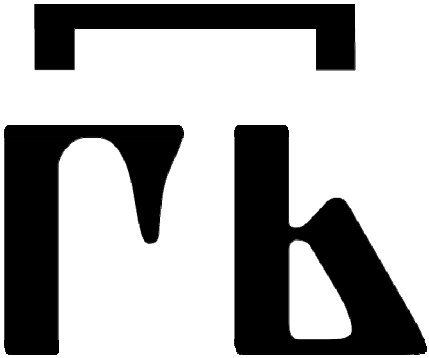

Nie wiadomo, jak bibliotekarz powinien zachować się przy transliterowaniu: zapisać słowo skrótem czy też podać jego rozwinięcie?

Tytło w takiej postaci zwane jest prostym i ma dodatkowo zastosowanie przy literowym wyrażaniu liczb.

Inną (również pod względem graficznym) grupę stanowią tzw. tytła literowe. Ogólnie mówiąc, są to specyficznego kształtu litery wyniesione ponad linię pisma. Ich nazwy zależą od nazw liter, od których pochodzą. Do najczęściej spotykanych tytеł literowych należą: глаголь-титло, добро-титло, он-титло, рцы-титло i слово-титло. Tytło proste oraz główne typy tytеł literowych przedstawione są poniżej:

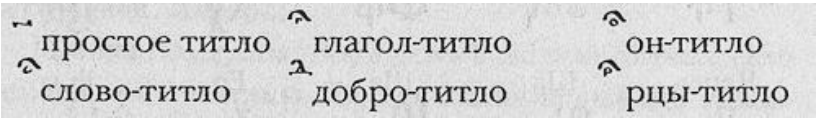

[5] http://ru.wikipedia.org/wiki/ 23.03.2012.
[6] http://ru.wikipedia.org/wiki/ 23.03.2012.

Istotnym zastosowaniem tytła prostego jest zapisywanie liczb. To ważna sprawa dla osoby katalogującej, gdyż podawanie daty wydania książki jest obowiązkowe, a przeciętny bibliotekarz posługujący się na co dzień cyframi arabskimi jest w stanie prawidłowo odczytać współcześnie zapisane cyfry rzymskie. Do literowego zapisu cyfr cyrylicą trzeba już posłużyć się wzorami. Tu również pomocna jest Wikipedia[7]. W tabeli znajdują się literowe odnośniki do liczb od 1 do 9, potem do dziesiątek od 10 do 90 i setek od 100 do 900. Kolejno następuje tysiącznik[8]:

҂

Tysiącznik stosuje się do zapisywania liczb od 1000 wzwyż. Zapisywany przed literą oznacza jej wielokrotność. Można też zapisywać liczby większe, stosując do nich odpowiednie „słoneczka”:

Z zapisem różnych liczb najlepiej jest zapoznać się na stronie rosyjskiej dotyczącej cyfr[9], natomiast omówienie (również w języku rosyjskim) liczb większych – tych w „słoneczkach” – znajduje się w artykule *Cyrylicki system liczenia*[10].

Oto jedna z książek zapisana w języku staro-cerkiewno-słowiańskim znajdująca się w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach:

---

[7] *Slavic numerals*, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/64/Slavic-numerals.jpg, 28.01.2012.

[8] *Tysiącznik*, http://pl.wikipedia.org/wiki/%D2%82, 28.01.2012.

[9] *Старослов'янська система числення*, rys. *Приклади запису чисел кирилицею*, http://ru.wikipedia.org/wiki/ 28.01.2012.

[10] *Кириллическая система счисления*, http://ru.wikipedia.org/wiki/ 28.01.2012.

К
I 60033

КРА́ТКОЕ ИЗЛОЖЕ́НІЕ
ЛЇТУРГІ́И
СТА́Гѡ ІѡА́ННА ЗЛАТОУ́СТАГѡ
ДЛА МІРА́НЪ

СЪ ПРИСОВОКУПЛЕ́НІЕМЪ МОЛИ́ТВЪ, ИЗДАННЫХЪ ПО БЛАГОСЛОВЕ́НІЮ СВЯТѢ́ЙШАГѡ ПРАВИ́ТЕЛЬСТВУ́ЮЩАГѡ СѢ́НОДА, ДЛА ЧТЕ́НІА ИХЪ ПРИ БЖТВЕ́ННОЙ ЛИТУ́РГІИ

Тисненіе второе

С.ПЕТЕРБУ́РГЪ
СѢ́НОДА́ЛЬНАА ТИПОГРА́ФІА
҂ахц

Posługując się powyżej omówionymi informacjami, opracowano ją w sposób następujący[11]:

TYTUŁ/ODP... Kratkoe izloženïe lïturgí stago Íoanna Zlatoustago dlâ mïrân" : s" prisovokuplenïem" molitv" izdannyh" po blagosloveniû svâtějšago pravitel'stvuûštago sýnoda, dlâ čtenïâ ih" pri bžtvennoj liturgíi.
WYDANIE..... Tisnenïe 2.
ADRES_WYDAW. Sanktpeterburg": Sýnodal'naâ Týpografïâ, 1900.
OPIS_FIZ.... 106 s., [1] k. il. ; 15 cm.
UWAGA-OGÓLNA Tekst w jęz. staro-cerkiewno-słowiańskim. Rok wyd. wyrażony cyframi cyrylickimi.
SŁOWO KLUCZ. kult modlitewnik prawosławie
HASŁO-PRZEDM Jan Chryzostom (św. ; ca 354-407).
TYTUŁ_ODM... Kratkoe izloženïe lïturgí svatago Íoanna Zlatoustago dlâ mïrân"
SYGNATURA... I 60033 - Okł. zniszczona
SYGNATURA... I 60033

[11] Rekord książki w programie MAKWWW, http://81.26.15.3/cgi-bin/makwww.exe? 28.01.2012.

W MARCBN:

001 __ **a** WSD_K **a** AD **r** 10

002 __ **s** n **b** 1

200 __ **a** Kratkoe izloženïe lïturgí stago Íoanna Zlatoustago dlâ mïrân" **e** s" prisovokuplenïem" molitv" izdannyh" po blagosloveniû svâtějšago pravitel'stvuûštago sýnoda, dlâ čtenïâ ih" pri b5ztvennoj liturgíi

205 __ **a** Tisnenïe 2

210 __ **a** Sanktpeterburg" **c** Sýnodal'naâ Týpografïâ **d** 1900

215 __ **a** 106 s., [1] k. il. **c** 15 cm

311 __ **a** Tekst w jęz. staro-cerkiewno-słowiańskim. Rok wyd. wyrażony cyframi cyrylickimi

380 __ **n** I 60033 **a** Okł. zniszczona

600 __ **s** Jan Chryzostom **t** (św. ; **r** ca 354-407). **0** n 94250175

610 __ **x** kult **x** modlitewnik **x** prawosławie

993 __ **z** WSD_K **s** I 60033 **n** I 60033

W MARC21:

245 00 ***%a*** Kratkoe izlo~5zen~:ie l~:iturg~'i s~2tago ~'Ioanna Zlatoustago dl~1a m~:ir~1an" : ***%b*** s" prisovokuplen~:iem" molitv" izdannyh" po blagosloveni~1u sv~1at~5ej~5sago pravitel'stvu~1u~5stago s~'ynoda, dl~1a ~5cten~:i~1a ih" pri b~2~5ztvennoj liturg~'ii.

246 3. ***%a*** Kratkoe izlo~5zen~:ie l~:iturg~'i svatago ~'Ioanna Zlatoustago dl~1a m~:ir~1an"

250 .. ***%a*** Tisnen~:ie 2.

260 .. ***%a*** Sanktpeterburg" : ***%b*** S~'ynodal'na~1a T~'ypograf~:i~1a, ***%c*** 1900.

300 .. ***%a*** 106 s., [1] k. il. ; ***%c*** 15 cm.

500 .. ***%a*** Tekst w jęz. staro-cerkiewno-słowiańskim. Rok wyd. wyrażony cyframi cyrylickimi.

600 04 ***%a*** Jan Chryzostom (św. ; ca 354-407). ***%0*** n 94250175

692 .. ***%x*** kult ***%x*** modlitewnik ***%x*** prawosławie

923 .. ***%z*** WSD_K ***%i*** I 60033 - Okł. zniszczona
923 .. ***%z*** WSD_K ***%s*** I 60033 ***%n*** I 60033